

Prof. Dr. Ahmet Sami ELAYDI,
AYN ŞEMS Üniversitesi – Mısır

İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NDAN BEŞ YIL SONRA:

ZAFER, YENİDEN YAPILANMA VE BARIŞA GİDEN YOL

27 Eylül 2020’de başlayan İkinci Karabağ Savaşı’ndan ve 44 gün süren kahramanca savaflardan sonra, kurtarılan topraklarda Azerbaycan bayrağının dalgalandığı ana Azerbaycan, yakın tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Bu olay, bölgedeki güç dengelerini değiştiren ve yeni bir jeopolitik haritanın oluşmasına yol açan zaferlerin sembolünü yeniden akıllara getirdi. Bu parlak askeri zafer, sadece onlarca yıldır iş-

gal altında olan toprakların kurtarılması açısından değil, aynı zamanda milli onurun yeniden tesisi, milli kimliğin uyanışı ve Azerbaycan’ın Güney Kafkasya’da yükselen bir bölgesel güç olarak konumunun güçlenmesi açısından da tarihi bir dönüm noktasıydı.

Bu büyük zaferden sonraki beş yıl içinde Azerbaycan, sınırlarını güvence altına almanın yanı sıra, büyük çaplı restorasyon ve yeniden inşa projelerine de başladı.

Modern altyapının inşası, yıkılan köy ve kentlerin onarılması, yüz binlerce yerinden edilmiş insanın memleketlerine geri dönmesi için gerekli koşulların oluşturulması yönünde önemli adımlar atıldı. Böylece zafer salt askeri bir olay olmaktan çıkıp, devletin geleceğe yönelik stratejik vizyonunu yansıtan, hem güvenlik hem de sosyo-e-

konomik kalkınmanın sentezini içeren ülke çapında bir kalkınma projesine dönüştü.

Bugün, o savaşın beşinci yıldönümünde Azerbaycan yeni ve tarihi önem taşıyan bir siyasi sahenin eşliğinde bulunmaktadır. 8 Ağustos 2025'te ABD'nin arabuluculuğunda Azerbaycan ile Ermenistan arasında tarihi bir barış anlaşması imzalandı. Bu belge bölgeye yeni bir bakış açısı getiriyor. Egemenliğin ve sınırların karşılıklı olarak tanınması, iletişim ve ulaşım hatlarının açılması, düşmanca söylemlerden vazgeçilmesi esaslarına dayanan bu anlaşma, akıl ve sadakatle uygulandığı takdirde bölgede kalıcı bir istikrar ve işbirliği döneminin başlangıcı olabilir.

Bu beş yılın anılması, Azerbaycan Zaferi'nin bir son değil, yeni bir başlangıç olduğunu, toprağın kurtuluşunu, insanın yeniden canlandırılması, barışın güçlendirilmesi ve geleceğe olan inancın bir araya geldiği uzun vadeli bir kalkınma yolu olduğunu açıkça göstermektedir. Bu nedenle, İkinci Karabağ Savaşı artık sadece askeri bir anı olarak değil, aynı zamanda geçmişin derslerini, bugünün başarılarını ve geleceğin umutlarını birleştiren kalıcı bir ulusal anlatı olarak algılanıyor.

10 Kasım 2020 tarihli üçlü bildiriyle İkinci Karabağ Savaşı sona ermiş ve Ermenistan'ın tüm askeri güçlerini Azerbaycan topraklarından çekmesi zorunlu kılınmıştır.

Ancak bu taahhüt üç yıl içinde yerine getirilmedi. Aksine Ermenistan ve desteklediği ayrılıkçı güçler Karabağ'daki askeri varlıklarını güçlendirmiş, yeni teçhizat konuşlandırmış, bağımsızlık iddialarından vazgeçmemiş ve sözde örgütler aracılığıyla Azerbaycan devletine karşı faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Eylül 2023'teki terör saldırıları durumu kritik bir noktaya getirdi. Ahmedbeyli-Fuzuli-Şuşa karayolunda mayın patlaması sonucu sivillerin ve askerlerin hayatını kaybetmesi, ayrıca Azerbaycan Ordusu mevzilerinin yoğun şekilde bombalanması, devletimizin sabrını tüketen son gelişmeler oldu. Böylece Azerbaycan'da anayasal düzeni yeniden tesis etmek, vatandaşların güvenliğini sağlamak ve uluslararası hukuka dayalı egemenlik haklarını korumak amacıyla gerekli bir adım olarak yerel terörle mücadele operasyonu gerçekleştirildi.

19 Eylül 2023'te başlatılan terörle mücadele operasyonu sadece 23 saat 43 dakika sürdü. Yüksek profesyonellik, teknolojik üstünlük ve stratejik planlama sonucunda Azerbaycan Ordusu kısa sürede tüm hedeflerine ulaşmış, Karabağ'daki ayrılıkçılık kesin olarak ortadan kaldırılmış, ülkemizin toprak bütünlüğü ve egemenliği tam olarak sağlanmıştır.

"Karabağ" ve "Doğu Zengezur"un Ermeni işgalinden kurtarılmasının üzerinden henüz beş yıl geçti. Bir za-

manlar harap olmuş, yağmalanmış ve mayınlarla dolu toprakların görüntüleri dünyanın dört bir yanına yayılmıştı. Ancak bu toprakları bugün tanımak zor: Şehirler ve köyler yeniden inşa ediliyor, yollar yapılıyor, topraklar

ekilip biçiliyor, işletmeler faaliyete geçiyor ve onlarca yıldır iç göçe zorlanmış on binlerce Azerbaycanlı yeni yurtlarına yerleşiyor. Bu değişimlerin hızı şaşırtıcı ve sonuçları daha da şaşırtıcı; özellikle de 35 yıl önce, bağımsızlığın ilk yıllarındaki durumla kıyaslandığında. O dönemde birçoğu Azerbaycan'ın uzun yıllar yoksulluk ve çaresizlik içinde kalacağını düşünüyordu. Ancak halk bu zorlukların üstesinden gelmeyi başardı; ekonomik gerilemenin

ve Sovyet coğrafyasından kopuşun ağır sonuçlarını ortadan kaldırdı ve Ermeni askeri saldırganlığının sonuçlarını hafifletti. Azerbaycan kısa sürede sanayi potansiyelini yeniden canlandırmakla kalmadı, bunu birkaç kat artırmayı da başardı.

Son beş yıl Azerbaycan'ın yakın tarihinde belirleyici bir aşama olarak anıldı. Devlet ve kurum düzeyindeki ortak çabalar sonucunda çeşitli stratejik alanlarda kapsamlı

kalkınma programları hayata geçirildi. Yeniden yapılanma, arazi güvenliğinin ilk adımı olan mayın temizleme çalışmalarıyla başladı, ardından okul ve üniversitelerin inşası, enerji ve iletişim ağlarının yenilenmesi ve eğitim sisteminin yeniden canlandırılması için modern altyapı hizmetlerinin kurulmasıyla devam etti. Ulaştırma, otoyollar, demiryolları ve havaalanları alanında yapılan çalışmalarla "Karabağ" ve "Doğu Zengezur" Azerbaycan'ın diğer bölgeleriyle yeniden bağlanmıştır.

Bu büyük ölçekli faaliyetlerin insani ve idari çerçevesini "Büyük Dönüş" programı oluşturdu. Bu program sayesinde binlerce aile güvenli bir şekilde memleketlerine dönebildi.

Bu beş yıllık dönemde elde edilen en önemli kazanımlar şu başlıklarda özetlenebilir:

Mayın temizleme

Kurtarılan "Karabağ" ve "Doğu Zengezur" topraklarının mayınlardan arındırılması, savaş sonrası dönemin en önemli insani ve ulusal görevlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Mayınlar, sivillerin ve yeniden yapılanma çalışanlarının yaşamlarını doğrudan tehdit ediyor ve aynı zamanda altyapı, tarım ve yerleşim projelerinin

hayata geçirilmesini engelliyor. Bu nedenle Azerbaycan hükümeti, İkinci Karabağ Savaşı'nın (2020) hemen ardından ANAMA - Azerbaycan Milli Mayın Eylem Ajansı aracılığıyla bu konuyu en yüksek önceliklerden biri olarak ilan etmiştir. Bu, bölgede kalıcı barış ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması yolunda atılan ilk adımdı.

ANAMA uzmanları, 2020-2025 yıllarında Savunma Bakanlığı mühendislik güçleri ve Acil Durumlar Bakanlığı ile birlikte ülke tarihinin geniş çaplı mayın temizleme operasyonunu gerçekleştirdi. Eylül 2025'e kadar Fuzuli, Ağdam, Laçın, Şuşa, Cebayıl, Zengilan ve Terter bölgelerinde toplam 227,7 bin hektar alan temizlenirken, 209 binden fazla patlamamış mühimmat tespit edilerek etkisiz hale getirildi. Bunlar arasında yaklaşık 38 bin 600 anti-personel mayını, 22 bin 200 tanksavar mayını ve 148 binden fazla patlamamış mühimmat bulunuyor. Ekipler, modern elektronik detektörler, zırhlı araçlar ve özel eğitimli mayın arama köpekleri kullanarak haftada 1.400 hektardan fazla alanı temizliyor.

İnsani açıdan bakıldığında, mayınlar yıllar içinde 400'den fazla kişinin ölümüne neden oldu. Bunlar arasında siviller ve askerler, mayın temizleyiciler, çiftçiler ve memleketlerine dönen sakinler yer alıyor.

Uluslararası raporlara göre Azerbaycan, bugün dünyada en fazla mayın kirliliğine sahip ülkeler arasında yer alıyor. Hükümet tarafından yapılan değerlendirmelere göre, kurtarılmış bölgelerde bir buçuk milyondan fazla mayın bulunuyor ve bunların tamamen temizlenmesi yıllar alabilecek ve milyarlarca dolara mal olabilecek bir süreç gerektiriyor.

Ancak tüm bu tehlikelere rağmen temizlik çalışmalarının hızlandırılması ve kurtarılan bölgelerin güvenli-

ğinin sağlanması, Azerbaycan'ın "Karabağ"ı ölüm diyarından yaşam ve inşa alanına dönüştürme konusundaki kararlılığını açıkça ortaya koymaktadır.

Eğitim kurumları

Eğitim, kurtarılmış toprakların yeniden canlandırılması için devlet stratejisinin temel önceliklerinden biridir. Şu anda bu bölgelerde 20'den fazla okul faaliyet gösteriyor ve bu sayının önümüzdeki eğitim öğretim yılında 40'ı aşması bekleniyor.

Sadece 2025 yılında bu bölgelerde 14 ortaöğretim kurumu faaliyete geçirilmiş, 284 öğretmen istihdam edilmiş ve 2.400'den fazla öğrenciye eğitim verilmiştir. Ayrıca aynı yıl 6 adet okul öncesi eğitim kurumu (anaokulu) açılmış olup, buralarda 20 eğitimcinin gözetiminde 209 çocuk bulunmaktadır. Bu gerçekler, Karabağ ve çevresindeki bölgelerde kurtuluştan sonraki beş yıl içinde sosyal ve eğitim hayatının ne kadar hızlı bir şekilde yeniden canlandığını göstermektedir.

Kurtarılmış topraklarda eğitim alanında kaydedilen en önemli başarılarından biri de 2023 yılında Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulan Karabağ Üniversitesi'nin açılmasıdır. Üniversite, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Hankendi'de faaliyete geçerek, kurtarılan topraklarda kurulan ilk devlet yükseköğretim kurumu olmuştur.

Karabağ Üniversitesi'nde mühendislik, pedagoji, diller, ekonomi, tıp ve beşeri bilimler olmak üzere 6 fakülte ve 27 uzmanlık alanı bulunmaktadır. Bilim ve Milli Eğitim

Bakanlığı verilerine göre, ilk yıl 1.120 öğrencinin alınması planlanırken, 1.104 öğrenci kabul edildi. Bu da planın yüzde 98,5 oranında hayata geçirildiğini gösteriyor.

Sadece akademik binalar değil, aynı zamanda modern öğrenci yurtları, hizmet altyapısı ve Şubat 2025'te açılan üniversite kliniği de inşa edildi. Kampüsün mimari tarzı Azerbaycan kültürel kimliğinin ve modern teknolojik donanımın sentezini yansıtmaktadır.

Karabağ Üniversitesi sadece bir yükseköğretim kurumu değil, aynı zamanda bilimsel ve kültürel canlanmanın ve bilgi yoluyla barışın sembolüdür. Üniversite, yerli ve yabancı uzmanları bünyesinde barındırarak bir bilgi ve inovasyon merkezi haline gelmiş, aynı zamanda bölgede istikrar ve entelektüel gelişimin de direği olmuştur.

Enerji ve ulaştırma

Enerji ve ulaştırma projeleri, 2020 yılında sona eren İkinci Karabağ Savaşı'nın ardından başlayan yeniden yapılanma ve sürdürülebilir kalkınma aşamasının temel direklerini oluşturuyor. Uzun yıllar boyunca işgal altında olan topraklarda elektrik, su ve haberleşme altyapısı neredeyse tamamen yok edilmişti. Bu nedenle, sakinlerin geri dönüşü ve sosyal hizmetlerin sağlanması için yeniden yapılanma ulusal bir öncelik olarak belirlenmiştir.

Azerbaycan hükümeti, sürdürülebilir enerji ve modern iletişimin sadece günlük ihtiyaçlar için değil, aynı zamanda üretim odaklı bir ekonominin ve entegre bir

toplumun oluşumu için de gerekli olduğuna inanıyor.

"Azerenerji" A.Ş., Fuzuli, Laçın, Şuşa, Ağdam ve Cebail bölgelerinde 110 kV yeni elektrik trafo merkezleri inşa etmiş ve uzun yıllardır atıl durumda olan küçük hidroelektrik santrallerini yeniden faaliyete geçmiştir. Bu şehirler 110 ve 330 kV'luk yüksek gerilim iletim hatları ile ulusal elektrik sistemine bağlanmaktadır. Ayrıca "Azerışık" A.Ş. tarafından Fuzuli, Şuşa ve Hadrut'ta modern kontrol merkezleri ve dijital trafo merkezleri inşa edildi.

Hükümet 2021 yılında "Karabağ ve Doğu Zengezur - Yeşil Enerji Bölgesi" girişimini duyurmuş ve BP gibi uluslararası şirketlerle işbirliği yaparak güneş ve rüzgâr enerjisi projeleri hayata geçirildi. Hedef 2030 yılına kadar yüzlerce megavat temiz enerji üretmek.

Ulaştırma, Haberleşme ve Yüksek Teknolojiler Bakanlığı, iletişim ve dijital altyapı alanında "Akıllı Kent" ve "Akıllı Köy" programlarını hayata geçiriyor. Fuzuli, Şuşa, Ağdam gibi şehirlere fiber optik ağlar döşenmiş, yüksek hızlı internet, 4G ve 5G hizmetleri uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca resmi ve eğitim hizmetlerini dijitalleştiren entegre merkezler kurulmuştur.

Böylece enerji ve iletişim projeleri artık sadece altyapının değil, istikrarın ve ilerlemenin de simgesi haline gelmiştir. Kurtarılan toprakların modern yaşam ve inovasyon örneklerine dönüşmesinde önemli rol oynayarak Azerbaycan'ın yeni kalkınma modelinin temelini oluşturdular.

Demiryolu, otoyol, tünel ve havaalanları ağı

Azerbaycan demir yolu ağına entegrasyonu, 10 Mayıs 2025 tarihinde "Ağdam" tren istasyonu kompleksi ve otobüs terminalinin açılmasıyla tarihi bir aşamaya ulaştı. Bakü'den Ağdam'a 32 yıl aradan sonra ilk yolcu treni bugün yola çıktı. Bu etkinlik Azerbaycan Demiryolları A.Ş. tarafından resmen duyuruldu ve "Berde-Ağdam" hattının

ikinci etabı olarak tanıtıldı. Aynı gün, "Ağdam-Hankendi" hattının restorasyonuna yönelik hazırlık çalışmalarının başladığı duyuruldu. Bu lojistik hattı, Hankendi-Şuşa-ulusal şebeke bağlantısını güçlendirecek önemli bir ulaşım aksı olacak.

Demiryolu altyapısındaki bu ilerlemeye paralel olarak, karayolu yapımında da bir sıçrama yaşanıyor. Kurtuluş'tan hemen sonra Şuşa'ya giden ilk stratejik güzergâh olan "Zafer Yolu" (Fuzuli-Şuşa istikameti) hizmete açıldı. İlerleyen yıllarda Devlet Karayolları Kurumu iki paralel yönde faaliyet gösterdi:

1. "Zafer Yolu"nun iyileştirilmesi - Yolun toplam 92 kilometresi yenilenirken, 31 kilometrelik bölümüne 2 kat, 61 kilometrelik bölümüne ise 1 kat asfalt-beton kaplama yapılmıştır. Bu sayede yolun güvenliği ve geçiş kabiliyeti önemli ölçüde artırıldı.

2. Yeni "Fuzuli-Şuşa" karayolunun inşası - Toplam uzunluğu 84,6 kilometre olarak planlanan yolun ilk 48 kilometresi 6 şerit, kalan kısmı ise 4 şerit olarak projelendirildi. Yol üzerinde çok sayıda köprü ve tünel inşa edilerek, arazinin karmaşık bölümlerinde hareket kolaylığı sağlanmıştır. Bu otoyol, Şuşa, Hankendi ve Fuzuli şehirleri arasındaki turizm ve ekonomik bağların ana arteri olacak.

Ayrıca "Karabağ" ve "Doğu Zengezur" bölgelerinde (örneğin Kelbecer-Laçın istikametinde) yaklaşık 80 km dağ

yolu ve 10 km'den fazla tünel inşaatı devam ediyor. Bu projeler şehirler ve köyler arasındaki mesafeyi önemli ölçüde kısaltıyor ve lojistik zincirlerinin verimliliğini artırıyor.

Son beş yılda kurtarılan topraklarda üç yeni uluslararası havalimanının inşaatı tamamlandı:

- Fuzuli Uluslararası Havalimanı - Rekor sayılabilecek bir sürede, sadece dokuz ayda inşa edildi ve Ekim 2021'de hizmete açıldı.

- Zengilan Uluslararası Havalimanı – 20 Ekim 2022 tarihinde Azerbaycan ve Türkiye Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla açıldı.

- Laçın Uluslararası Havalimanı – 28 Mayıs 2025'te hizmete açıldı.

"AZAL" (Azerbaycan Hava Yolları), 17 Temmuz 2024 tarihinden itibaren Bakü-Fuzuli hattında haftada iki gün düzenli yolcu seferlerinin başladığını duyurmuştu.

“Büyük Dönüş” Programı

Yollar ve köprüler sadece altyapı amacına hizmet etmiyor, aynı zamanda

“Büyük Dönüş” devlet politikasının da temel direğidir. Bu program, 2022 yılından itibaren Mülteciler ve İç Göçmenler Devlet Komitesi tarafından aşamalı olarak uygulanmaktadır. Komite, 2023-2025 sonbahar döneminde Laçın, Hocalı, Ağdere, Kelbecer ve diğer bölgelere dönüş kervanlarının gelişini, konut binalarının anahtarlarının

teslimini ve düzenli yerleşim süreçlerinin genişletilmesini belgelemiştir.

Resmi verilere göre, 2020-2025 yılları arasında kurtarılan toprakların yeniden inşası ve yeniden yapılanması için toplam 22 milyar manat (yaklaşık 12,9 milyar ABD doları) ayrılmıştır. Bunun 4 milyar manatı (2,35 milyar dolar) 2025 yılına ait.

Hükümet, “Büyük Dönüş” programının ilk aşamasını 2026 yılı sonuna kadar tamamlamayı planlıyor. Bu aşı-

manın sonucunda on binlerce iç göçe zorlanan kişinin “Karabağ” ve “Doğu Zengezur” bölgelerine geri dönmesi sağlanacaktır. Bu, kalıcı istikrarın ve tam teşekküllü bir yaşamın yeniden sağlanması yolunda önemli bir adım olacaktır.

Sonuç

Yukarıda sıralanan gerçekler, İkinci Karabağ Savaşı’ndan sonraki beş yılda Azerbaycan’ın yeniden imar ve kalkınma alanında benzersiz başarılar elde ettiğini göstermektedir. Kurtarılan bölgelerde güvenlik, eğitim, enerji, ulaşım ve sosyal altyapı alanlarında kısa sürede ülke çapında bir dönüşüm yaşanmıştır.

Azerbaycan, beş yıl gibi kısa bir sürede tamamen yıkılmış şehirlerini yeniden canlandırmış, “Karabağ” ve “Doğu Zengezur”u milli uyanışın ve milli dayanışmanın sembolleri haline getirmiştir.

Ancak elde edilen başarılar son aşama değil, tam tersi, yeni bir kalkınma döneminin başlangıcıdır. Azerbaycan, yeniden yapılanmayı tamamlamak, bölgesel entegrasyonu güçlendirmek ve barışı pekiştirmek gibi stratejik hedeflerine doğru kararlılıkla ilerlemektedir. Bu politikanın merkezinde insanlığın yeniden canlanması, toprağın yeniden doğuşu ve “Karabağ”ı milli uyanışın ve Azerbaycan kimliğinin sembolü haline getirilmesi yer almaktadır. 🌟